

NATUURVRIENDELIJKE KANALEN IN DRENTHE

S. Bakker

Voedselaanbod

Al vindt de stelling dat geïntegreerd bosbeheer in vergelijking met kaalkapbeheer leidt tot een hoger en gelijkmatiger voedselaanbod aanvechtbaar: "Volgens mij is er wel sprake van kleinere verjongingsplekken en daardoor meer structuurvariatie, maar het gaat te ver om te spreken van hoger en gelijkmatiger voedselaanbod. De voedselproductiviteit van kapvlaktes is groot en overvloedig, die van kleinschalig beheerde bossen eerder gevarieerd en gespreid. Dat laatste vermindert de "gemakzuchtige" vraat en bevordert het in beweging blijven van wild. Het lijkt me niet onmogelijk, dat hier een verlaging van de voedselbenutting door het wild optreedt, waar mogelijk weer een verminderde wilddruk uit voortvloeit. Dan moet er natuurlijk niet een sappige wildakker naast deze bossen aangelegd zijn".

Groot Bruinderink reageerde daarop met de nuancering dat het misschien beter is om te spreken over een *gemiddeld* hoger en gelijkmatiger voedselaanbod.

Beheersmaatregelen

In het voorgaande zijn maatregelen vermeld die kunnen bijdragen aan een verlaging van de vraatdruk en dus vergroting van de slagingskans van natuurlijke verjonging.

Samengevat:

- het creëren van takkenkooien, deels ter vervanging van rasteren;
- velling en verjonging in kleine groepen;
- het toepassen van beheersmaatregelen over grote aaneengesloten oppervlakten waardoor een spreiding van de vraatdruk optreedt.

J.L. van der Jagt werkt bij het IKC Natuurbeheer, afdeling Bos.

Langzamerhand komen we in Nederland tot het inzicht dat ecologisch beheer van bermen méér is dan het niet meer spuiten met bestrijdingsmiddelen of meer is dan louter het afvoeren van bermmaaisel. Bermen en taluds hebben meer betekenis dan alleen maar een groene strook grond. Deze stroken grond kunnen met name van betekenis zijn als verbindingzones binnen de ecologische hoofdstructuur (EHS).

Op dit moment wordt de inrichting van de verbindingzones binnen de provincie Drenthe uitgewerkt. Op veel plaatsen komen daarbij knelpunten aan het licht. Zo kunnen de 150 km lange Drentse kanalen voor de verspreiding van soorten een belangrijke barrière vormen doordat er steile damwanden liggen of dat de oevervegetatie ongeschikt is. Door deze knelpunten kunnen gerealiseerde of geplande verbindingzones niet functioneren. Om deze problemen en eventuele oplossingen voor het voetlicht te brengen is in de herfst van 1998 het rapport *Natuurvriendelijke kanalen in Drenthe* gepubliceerd.

Soortenrijke bermen en fauna-uittreedplaatsen

In tegenstelling tot de vegetatie van wegbermen, die binnen provincie Drenthe al langer worden gemaaid en waarvan het maaisel wordt afgevoerd, werden de meeste provinciale kanaaltaluds geklepeld waarbij het maaisel bleef liggen. Dit was een ongewenste situatie omdat de bodem op deze manier werd verrijkt en er ruige of soortenarme vegetaties tot ontwikkeling kwamen. Eén van de provinciale doelstellingen is om overal een bepaalde natuurbasis-kwaliteit te bereiken. Daarom worden alle provinciale kanaaltaluds sinds 1997 gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd en gecomposteerd. Op deze manier wordt in de loop van de jaren de bodem schraler en de vegetatie soortenrijker.

Een ander probleem met de natuurvriendelijkheid van kanalen zijn de betonnen, stalen of houten kanaaldamwanden. Op plaatsen waar het kanaal

de ecologische hoofdstructuur kruist, vormen deze damwanden voor dieren niet te passeren barrières. Vooral in het voorjaar verdrinken hier veel dieren, waaronder dassen en reeën. Een bekende oplossing is het aanleggen van zogenaamde fauna-uittreedplaatsen. Dit zijn kleine stukjes, meestal verlaagde oevers waar dieren op een andere manier tegen de oever op kunnen klimmen.

Betere oplossingen

Een veel betere oplossing voor de knelpunten is het systematisch aanleggen van natuurvriendelijke oevers. De vraag is alleen waar dat kan en hoe dat moet. Bij de productgroep Wegen en Kanalen van provincie Drenthe bestond dan ook de behoefte aan een toekomstgericht plan dat, rekening houdend met de EHS, duidelijk aangeeft waar mogelijkheden liggen voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers en hoe deze uitgevoerd kunnen worden. Het rapport *Natuurvriendelijke kanalen in Drenthe* vormt daarvoor een praktische leidraad. Bestaande ervaringen met de aanleg van natuurvriendelijke oevers langs kanalen zijn in het rapport al meegenomen. Met de aanleg van natuurvriendelijke oevers kan de fauna uit het water klimmen en komt er een geschikt biotoop voor planten en insecten. Zo is bijvoorbeeld bij de Rogatsluis in de Hoogeveensche Vaart een natuurvriendelijke oever aangelegd. In het verleden zijn hier een aantal dassen verdrongen maar sinds de aanleg is dat niet meer gebeurd. Een ander project is uitgevoerd langs de Hoogeveensche Vaart bij Echten waar het kanaal aan het beekdal

De fauna-uittreedplaats bij het Drentse Yde heeft al wat reeën gered van de verdrinkingdood. Achter de vooruitgeplaatste damwand is de bodem verhoogd, waardoor reeën het water uit kunnen wandelen. Foto: Hans Dekker.

100

van het Oude diep grenst. Dit gebied maakt deel uit van de ecologische hoofdstructuur. Door hier een glooiende oever aan te leggen hoopt de provincie dat er onder meer kwelindicerende planten in de oever zullen verschijnen.

Natuurvriendelijke oevers vragen ruimte

Natuurvriendelijke oevers vragen meestal meer ruimte dan een 'harde' damwand. Gelukkig is er op veel plaatsen voldoende ruimte aanwezig maar met name bij erg smalle taluds of als er een weg boven het talud ligt, is die ruimte er niet. Soms kan die worden gewonnen door een smalle strook van het kanaal te gebruiken, maar dit kan natuurlijk niet ten koste gaan van de toegestane kanaalafmetingen.

Het aanleggen van een oever is bovendien duur. Wanneer de bestaande damwand wordt vervangen is het kostenverschil tussen het opnieuw zetten van een harde damwand en een natuurvriendelijke oever echter niet groot. Afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden variëren de kosten van zo'n 250 tot 750 gulden per meter. De meeste natuurvriendelijke oevers zullen dan ook worden aangelegd op plaatsen waar de damwand aan vervanging toe is of waar het uit het oogpunt van ecologische belangen absoluut noodzakelijk is.

Steenbestorting

Belangrijk is dat de nieuwe oever niet afslaat door de golfslag. Daarom wordt bij veel natuurvriendelijke oevers gewerkt met matten in combinatie met steenbestorting om de oever meer stevigheid te geven. In het begin is dit vaak geen mooi gezicht, maar door plantengroei is hier na een paar jaar niets meer van te zien. Het eindresultaat is een glooiende oever met veel plantensoorten. Eventueel kan de beheerder aan de waterlijn rietstekken planten om de

plantengroei te bevorderen. Het resultaat hiervan is echter zeer wisselend. Verder is het van belang om een eenmaal aangelegde natuurvriendelijke oever zodanig te beheren dat er een afwisselend geheel ontstaat. Dit betekent bijvoorbeeld dat de beheerder sommige gedeelten minder vaak zal maaien om daar een ruigere vegetatie te creëren.

Een nadeel van natuurvriendelijke oevers is dat er vaak drijfvast opgehoopt. Met name in de nabijheid van nieuwbouwwijken kan de natuurvriendelijke oever na verloop van tijd een ware vuilnisbelt worden. Periodiek opschonen is dan ook noodzakelijk.

Een zaak van lange adem

De aanleg van natuurvriendelijke oevers is in de praktijk ingewikkelder dan het lijkt en sterk afhankelijk van de plaatselijke mogelijkheden. Zo moet duidelijk zijn wie de aangrenzende grondeigenaar is en waar perceelsgrenzen liggen. In sommige gevallen is zelfs de aankoop van grond nodig. Ook is de vraag van belang of de bodem zodanig schoon is dat deze verplaatst en hergebruikt kan worden. Het moge duidelijk zijn dat afhankelijk van de omstandigheden de kosten van een nieuwe oever sterk verschillen.

Vaak is intensieve samenwerking met

De aanleg van een natuurvriendelijke oever bij Hoogeveen in volle gang. Foto: J. Wiebring.

alle betrokken partijen noodzakelijk. Niet alleen de provincie, maar ook gemeenten en waterschappen doen van alles om tot een meer ecologische inrichting van kunstwerken en watergangen te komen. Het is een goede zaak om al deze plannen op elkaar af te stemmen en gezamenlijk tot een integrale oplossing van de knelpunten in de EHS te komen. Soms zijn dan compromissen nodig.

S. Bakker is beleidsmedewerker van de provincie Drenthe.

EVENWICHTIG NETWERK BOSRESERVATEN

K.W. van Dort

Stricte bosreservaten zijn kleine of grotere bosgebieden waar de natuur haar gang mag gaan. De mens houdt er zijn handen thuis. Soms zijn het voormalige dennenakkers, maar ook de pareltjes van onze bossen behoren er toe. Spannende plekjes, waar veel, soms onverwachte ontwikkelingen plaatsvinden. Zeldzame paddestoelen, dikke dode stammen en weelderige kruiden kunnen er voorkomen. Waar liggen deze bosreservaten? Om welke gebieden gaat het?

In nummer 6, 1999 van het Vakblad Natuurbeheer is het doel van de bosreservaten uitgelegd en kort ingegaan op het onderzoek in bosreservaten. Ook is uitgelegd aan de hand van welke criteria de bosreservaten zijn geselecteerd. In dit artikel wordt ingegaan op de representativiteit van de reservaten voor het Nederlandse bos. Nederland is ingedeeld in zogenaamde fysisch-geografische regio's op basis van de abiotiek van de gebieden. Per regio wordt een algemene beschrijving gegeven van de meest voorkomende bosgemeenschappen. Voor Nederland worden 33 bosgemeenschappen onderscheiden.

Verschillende gemeenschappen zijn specifiek voor een bepaalde regio en komt dus alleen binnen deze regio voor.

Uit de beschrijving blijkt dat de specifieke bosgemeenschappen per regio uitstekend in het bosreservatenennetwerk vertegenwoordigd zijn. Dat betekent dat beheerders van deze gebieden in de meeste gevallen bereid waren mee te werken aan het Programma Bosreservaten en vanaf het moment van aanwijzing geen beheer meer te voeren in hun terreinen. In elke fysisch-geografische regio zijn van iedere specifieke bosgemeenschap één of meer reserva-

101

Het Pilotenbos maakt deel uit van het Amsterdamse bos. Het oorspronkelijke veendek is hier verdwenen, zodat sprake is van een zeekleibos binnen het laagveengebied.

Foto: IBN-DLO.